

Δ. ΤΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Σύμφωνα με τις νέες απαιτήσεις των εξετάσεων το κείμενο που πρόκειται να συνθέσουμε πρέπει να είναι ενταγμένο στο κατάλληλο επικοινωνιακό πλαίσιο. Είναι αναγκαίο, επομένως, όταν εξετάζουμε τον προφορικό ή γραπτό λόγο κάποιου ή όταν μας ζητείται να συνθέσουμε οι ίδιοι ένα κείμενο, να λαμβάνουμε πάντοτε υπόψη μας:

Α. τον **πομπό**: ποιος μιλάει ή γράφει

Β. το **δέκτη**: σε ποιον απευθύνεται

Γ. το **σκοπό**: για ποιο σκοπό μιλάει ή γράφει

Δ. το **μήνυμα**: ποιο μήνυμα απευθύνει ο πομπός στο δέκτη και πώς το διατυπώνει

Οι ιδιαίτερες, λοιπόν, περιστάσεις κατά τις οποίες εκφωνείται ένας λόγος ή για τις οποίες γράφεται ένα κείμενο συνιστούν το **επικοινωνιακό πλαίσιο**. Λαμβάνοντας υπόψη μας την επικοινωνιακή κατάσταση συνθέτουμε το περιεχόμενο ενός κειμένου και κυρίως χρησιμοποιούμε την κατάλληλη γλώσσα, το ανάλογο ύφος, τις αναγκαίες προσφωνήσεις, τον τίτλο του κ.λ.π.

Τα κειμενικά είδη που είναι πιθανό να συναντήσουμε στο πλαίσιο του μαθήματος της έκθεσης είναι τα εξής: το **δοκίμιο**, η **προφορική ομιλία-εισήγηση**, η **επιστολή**, το **άρθρο**, η **επιφυλλίδα**, το **χρονογράφημα** και το **ημερολόγιο**. Τα συνηθέστερα είδη κειμένων που ζητείται να συνθέσουμε είναι: το άρθρο (ή δοκίμιο πειθούς), η επιστολή και η προφορική ομιλία-εισήγηση.

Δοκίμιο

Το δοκίμιο, όπως το δηλώνει και η λέξη, είναι μια δοκιμή, μια απόπειρα για προσέγγιση θεμάτων που απασχολούν τον άνθρωπο. Είναι μια σύντομη μελέτη που πραγματεύεται θέματα φιλολογικά, φιλοσοφικά, επιστημονικά, κοινωνικά καθώς και θέματα λογοτεχνίας. Στοχεύει στο να πληροφορήσει, να προβληματίσει αλλά και να πείσει τον αναγνώστη, παράλληλα όμως μπορεί να αποτελεί πηγή τέρψης και συγκίνησης. Τα δοκίμια ανάλογα με το ύφος τους διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

✓ Το **αποδεικτικό δοκίμιο ή δοκίμιο πειθούς**

Απαιτεί αντικειμενικότητα, τεκμηρίωση των θέσεων, σοβαρό ύφος, προσεγμένη έκφραση, συγκεκριμένη και διακριτή δομή (πρόλογος, κύριο θέμα, επίλογος) ενώ το προσωπικό - υποκειμενικό στοιχείο υπάρχει βέβαια, αλλά είναι εξασθενημένο. Χρησιμοποιείται αποκλειστικά το **γ' πρόσωπο**, ενώ μπορεί να υπάρχει και τίτλος.

✓ Το **συνειρμικό δοκίμιο ή δοκίμιο στοχασμού**

Απαιτεί χρήση μεταφορικής, ποιητικής, συγκινησιακής γλώσσας, ενδεχομένως και συμβόλων. Το ύφος πιθανότατα θα είναι οικείο, φυσικό ή λυρικό. Η δομή του κειμένου χαλαρή, καθώς ο τρόπος ανάπτυξης των ιδεών θα είναι συνειρμικός - διαισθητικός, ενώ το προσωπικό στοιχείο ιδιαίτερα έντονο. Το θέμα προσεγγίζεται από καθαρά υποκειμενική σκοπιά.

❖ Πιο συχνά καλούμαστε να συγγράψουμε δοκίμιο πειθούς και όχι στοχασμού.

Προφορική ομιλία-εισήγηση

Πρόκειται για προσχεδιασμένο προφορικό λόγο που απευθύνεται σε ακροατήριο. Η διαφορά ανάμεσα στα δύο, την προφορική ομιλία δηλαδή και την εισήγηση, έγκειται στο ότι η πρώτη υποτίθεται ότι εκφωνείται μπροστά σε πιο πολυπληθές κοινό (π.χ. στη Βουλή των Εφήβων, σε ένα συνέδριο), ενώ η δεύτερη σε πιο περιορισμένο αριθμητικά (π.χ. σε ένα δημοτικό συμβούλιο).

Ο προσχεδιασμένος προφορικός λόγος ξεκινά πάντα με μια ταιριαστή στην περίπτωση **προσφώνηση** (*Αγαπητοί συμμαθητές, Αγαπητοί γονείς, Αγαπητό ακροατήριο, Αξιότιμοι κύριοι, Κυρίες και κύριοι κ.λ.π.*). Στον πρόλογο αναφέρεται η αφορμή, το θέμα και ο σκοπός της ομιλίας και στη συνέχεια της ομιλίας αναπτύσσεται η κύρια ιδέα. Η γλώσσα, το ύφος, οι τρόποι πειθούς εξαρτώνται από το θέμα αλλά και το επίπεδο του ακροατηρίου στο οποίο υποτίθεται ότι απευθύνεται. **Τα γραμματικά πρόσωπα που χρησιμοποιούνται ποικίλουν**, μπορούν να χρησιμοποιηθούν το α' ενικό (με προσοχή και φειδώ), το α' και β' πληθυντικό αλλά και το γ' ενικό και πληθυντικό. Το ύφος πρέπει να είναι άμεσο και ζωντανό, δεν πρέπει όμως να χάνει τη σοβαρότητά του ούτε να προσωποποιείται υπερβολικά. Η ομιλία τελειώνει πάντα με **αποφώνηση** που ποικίλει ανάλογα με το ακροατήριο (*Ευχαριστώ για την προσοχή σας, Σας ευχαριστώ που με ακούσατε, Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας, Σας ευχαριστώ*).

Επιστολή

Η επιστολή ανάλογα με το ποιος είναι ο παραλήπτης της διακρίνεται σε:

- ✓ Τυπική ή επίσημη:

<u>ΓΕΛ</u>	Ημερομηνία με τη μορφή: Ημέρα, αριθμός, μήνας, έτος.	← Παράδειγμα: Δευτέρα, 01 Σεπτεμβρίου 2016
<u>Θέμα:</u>		
<u>Προς:</u> Τον κόν	← Προσφώνηση	
<u>Αξιότιμε κύριε</u>		
		← Βασικό κείμενο της επίσημης επιστολής, χωρισμένο κανονικά σε παραγράφους
		← Θέση <u>αποφώνησης</u> , ακριβώς όπως στο διπλανό υπόδειγμα (χωρίς προσωπικά στοιχεία).
Με τιμή (,)		

Η επίσημη επιστολή ξεκινά πάντα με **προσφώνηση** ανάλογη με το πρόσωπο στο οποίο απευθυνόμαστε (π.χ. *Αξιότιμε κύριε Υπουργέ, Κύριε Δήμαρχε, Αξιότιμε κύριε πρόεδρε του διοικητικού συμβουλίου*) και τελειώνει με **αποφώνηση** (π.χ. *Με τιμή, Με εκτίμηση*). Το ύφος της είναι σοβαρό και επίσημο, ενώ χρησιμοποιούνται εναλλακτικά όλα τα γραμματικά πρόσωπα.

- ✓ Φιλική

Όπως η επίσημη επιστολή, έτσι και η φιλική ξεκινά με **προσφώνηση** (π.χ. *Αγαπητέ Κώστα, Φίλε Κώστα, Αγαπημένε μου φίλε*) και ολοκληρώνεται με **αποφώνηση** (*Φιλικά, Με αγάπη, Με φιλικούς χαιρετισμούς*). Αυτό που διαφοροποιεί τα δύο είδη επιστολών είναι το ύφος που σε αυτή την περίπτωση προδίδει οικειότητα ανάμεσα στον αποστολέα και τον παραλήπτη. Και σε αυτή την περίπτωση δεν έχουμε περιορισμό ως προς τα γραμματικά πρόσωπα.

Άρθρο

Το άρθρο, η επιφυλλίδα και το χρονογράφημα ανήκουν στα δημοσιογραφικά είδη και ως εκ τούτου μοιράζονται κάποια χαρακτηριστικά. Το άρθρο είναι αυτό που συναντάμε με μεγαλύτερη συχνότητα.

Το άρθρο έχει πάντοτε **τίτλο**, ο οποίος είναι σύντομος, περιεκτικός και ενδεικτικός του συνολικού περιεχομένου που ακολουθεί. Το περιεχόμενό του είναι ειδησεογραφικό και ο χαρακτήρας του επικαιρικός, δηλαδή αφορμάται από ένα επίκαιρο γεγονός, το οποίο ενδεχομένως σχολιάζει ή ερμηνεύει. Το θέμα δηλώνεται ευκρινώς στον πρόλογο και ακολουθεί η ανάλυση της κύριας ιδέας. Το ύφος είναι σοβαρό, επίσημο και, γι' αυτό και προτιμάται η **χρήση του γ' προσώπου**.

Επιφυλλίδα

Πρόκειται για ένα είδος σύντομου άρθρου (δοκιμιακού χαρακτήρα) που αναφέρεται σε διάφορα θέματα φιλολογικά, επιστημονικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά, πολιτικά κλπ και γράφεται από πρόσωπο ειδικό στο θέμα. Συνήθως δημοσιεύεται σε χωριστό μέρος στην εφημερίδα. Ο επιφυλλιδογράφος μπορεί να ξεκινήσει από ένα επίκαιρο θέμα, αλλά δεν μένει προσκολλημένος στο επίκαιρο. Προχωρεί σε παρατηρήσεις και σκέψεις διαχρονικού χαρακτήρα και γενικότερου ενδιαφέροντος. Το ύφος και η γλώσσα του είναι ίδια με του άρθρου.

Χρονογράφημα

Το χρονογράφημα είναι ένα είδος δημοσιογραφικού πεζού λόγου με λογοτεχνική συχνά χροιά. Σχολιάζει την επικαιρότητα με εύθυμο, χιουμοριστικό και συχνά καυστικό τρόπο, ενώ το ύφος του είναι πολύ κοντά στον προφορικό λόγο.

Ημερολόγιο

Μια σελίδα ημερολογίου ξεκινά συνήθως με προσφώνηση που δηλώνει οικειότητα (*Αγαπημένο μου ημερολόγιο*). Το ύφος είναι εξομολογητικό και απόλυτα προσωπικό. Χρησιμοποιούνται όλα τα γραμματικά πρόσωπα.

ΠΡΟΣΟΧΗ:

Ο τίτλος στο άρθρο, όπως επίσης η προσφώνηση και η αποφώνηση στην επιστολή, δεν αρκούν για να αποδοθεί το επικοινωνιακό πλαίσιο σε ένα κείμενο. Αυτό που έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι το ύφος του που θα πρέπει να συνάδει με το σκοπό για τον οποίο υποτίθεται ότι γράφεται το κείμενο.

Ε. Η ΑΛΛΗΛΟΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Κάθε συγγραφέας, αλλά και ο μαθητής στα γραπτά του κείμενα, προκειμένου να παρουσιάσει τα επιχειρήματά του, δεν αρκεί απλώς να τα παραθέσει, οφείλει να τα παρουσιάσει με την κατάλληλη λογική σειρά. Η μία ιδέα, δηλαδή, πρέπει να συνδέεται με λογική σχέση και να προετοιμάζει τον αναγνώστη για τις επόμενες που θα ακολουθήσουν. Το κάθε κείμενο, δηλαδή, πρέπει να διέπεται από αλληλουχία, όχι μόνο όσον αφορά τη μορφή του (πρόλογος- κύριο μέρος- επίλογος), αλλά και ως προς το περιεχόμενο των προτάσεων των περιόδων, των παραγράφων κ.λ.π). Η αλληλουχία του κειμένου επιτυγχάνεται με τη συνοχή και τη συνεκτικότητα.

Η συνοχή

Η συνοχή του κειμένου αφορά την **εξωτερική του μορφή**, τη σύνδεση δηλαδή των προτάσεων, των παραγράφων ή και ολόκληρου του κειμένου και πραγματοποιείται με τους παρακάτω τρόπους:

1. Με τη χρήση κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων και φράσεων.
2. Με τη χρήση αντωνυμιών που παραπέμπουν σε προηγούμενα νοήματα.
3. Με τη χρήση συνώνυμων και υπερώνυμων λέξεων.
4. Με την επανάληψη λέξεων.
5. Με την οργάνωση του λόγου στον άξονα του χώρου και του χρόνου.
6. Με τη διατήρηση ενιαίου ύφους σε όλη την έκταση του κειμένου.

Διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις

Μέσω των διαρθρωτικών λέξεων και φράσεων εξασφαλίζονται οι λογικοί αρμοί (οι νοηματικές σχέσεις) που συνέχουν μεταξύ τους τις προτάσεις, τις περιόδους, τις παραγράφους και το ευρύτερο κείμενο. Πιο συγκεκριμένα, οι σημαντικότερες από τις νοηματικές σχέσεις και οι αντίστοιχες διαρθρωτικές λέξεις / φράσεις είναι:

- **Αντίθεση/ εναντίωση:** αλλά, όμως, ωστόσο, ενώ, από την άλλη πλευρά, αντίθετα, παρά, μολαταύτα, στον αντίποδα, πέρα από αυτά όμως, αν και, μόνο που, εντούτοις, παρόλ' αυτά, ακόμη κι αν, και όμως, μολονότι, παρ' όλο που, από από τη μια-από την άλλη, απεναντίας, δε συμβαίνει όμως το ίδιο κτλ.
Π.χ. Στις μέρες μας όμως οι διανοούμενοι, οι μορφωμένοι άνθρωποι που θα έπρεπε να έχουν τα μάτια του πνεύματός τους ορθάνοιχτα, ληθαργούν ή κυνηγούν υλικά οφέλη.
- **Αιτιολόγηση:** επειδή, γιατί, διότι, αφού, μια που, που (= γιατί), καθώς, εξαιτίας, ένας ακόμα λόγος είναι, το φαινόμενο οφείλεται κτλ.
Π.χ. Το μέλλον του πλανήτη προμηνύεται δυσσιώνιο, αφού η οικολογική καταστροφή θέτει πλέον σε κίνδυνο κάθε μορφή ζωής.
- **Αποτέλεσμα:** ώστε, που (= ώστε), έτσι που, λοιπόν, οπότε, συνεπώς, αποτέλεσμα, απόρροια, απότοκο όλων αυτών, και γι' αυτό, ως επακόλουθο, αναπόφευκτα, αναγκαστικά κτλ.
Π.χ. Η βιογενετική προσπαθεί να κατανοήσει το γενετικό υλικό των φυτικών και ζωικών ειδών, ώστε να αποκτήσει τη δυνατότητα παρέμβασης στους μηχανισμούς αναπαραγωγής της ζωής.
- **Γενίκευση:** γενικά, τις περισσότερες φορές, ευρύτερα κτλ.
Π.χ. Η καταστροφή των δασών ευθύνεται για την εξαφάνιση ενός πλήθους φυτικών και ζωικών ειδών. Γενικότερα, ευθύνεται για τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας του πλανήτη και την επίταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- **Διαχωρισμός/ διάζευξη:** ή, είτε- είτε κτλ.
Π.χ. Η οικονομική ενίσχυση μπορεί να θέσει εμπόδια ή να διανοίξει ορίζοντες στο είδος και στο σκοπό της επιστημονικής έρευνας.
- **Διευκρίνιση:** λόγου χάρη, για παράδειγμα κτλ.
Π.χ. Η έλλειψη νερού που αποτελούσε πρόβλημα μόνο των φτωχότερων κρατών, αναμένεται να αποτελέσει μείζον ζήτημα και για τα πλουσιότερα κράτη, όπως για παράδειγμα την Αυστραλία, την Ισπανία, την Βρετανία κ.λ.π.
- **Διασάφηση/ επεξήγηση:** δηλαδή, αυτό σημαίνει, ειδικότερα, με άλλα λόγια, (πιο) συγκεκριμένα, υπο αυτή την έννοια κτλ.
Π.χ. [...] με άλλα λόγια, αυτό που απειλείται με ολική σχεδόν εξαφάνιση από το σύμπαν των Μ.Μ.Ε. είναι ο κριτικός διανοούμενος.
- **Δισταγμός/ φόβος/ απορία:** μήπως, μη(ν), άραγε κτλ.
Π.χ. Μήπως είναι προτιμότερο ο σκεπτόμενος πολίτης να περιμένει πολλά περισσότερα από την επιστράτευση των δικών του δυνάμεων, παρά από τα φραστικά πυροτεχνήματα της πολιτικής ζωής του τόπου;
- **Έμφαση:** το σημαντικότερο απ' όλα, το κυριότερο, είναι αξιοσημείωτο πως, αξίζει να σημειωθεί πως, εκείνο που προέχει, πρέπει να τονιστεί ότι, αξιοπρόσεχτο είναι πως, ιδιαίτερα σημαντικό είναι πως κτλ.
Π.χ. Αξίζει να σημειωθεί πως ο άνθρωπος διατηρώντας κριτική στάση στα πράγματα και εγκράτεια μπορεί να απαλλαγεί από το καταναλωτικό πάθος.
- **Επιβεβαίωση/ συμφωνία/ αποδοχή:** ασφαλώς, βεβαίως, σίγουρα, πράγματι, αναμφίβολα, αναμφισβήτητα, δε χωρεί αμφιβολία/ αμφισβήτηση, είναι κοινά παραδεκτό κτλ.
Π.χ. Η έλλειψη αυτοπεποίθησης εμποδίζει τον άνθρωπο να ξεδιπλώσει τις αρετές και τις ικανότητες του. Πράγματι όποιος δεν πιστεύει στον εαυτό του είναι δύσκολο να πείσει τους άλλους για την αξία του.
- **Ομοιότητα/ αναλογία:** όπως, σαν ομοίως, ανάλογα, το ίδιο ισχύει, κάτι ανάλογο συμβαίνει και, μοιάζει με, παρουσιάζει κοινά στοιχεία, αυτό θυμίζει κτλ.
Π.χ. Όπως οι έφηβοι νιώθουν την ανάγκη να αναζητούν πρότυπα και να ταυτίζονται με αυτά, έτσι νιώθουν και την ανάγκη να εντάσσονται σε ομάδες και μερικές φορές να προσηλώνονται με φανατισμό σε αυτές.
- **Όρος/ προϋπόθεση:** αν, εκτός αν, εφόσον, με τον όρο, με την προϋπόθεση, σε περίπτωση που κτλ.
Π.χ. Ένα σύνολο ανθρώπων που ζει σταθερά σε μια ορισμένη περιοχή αποτελεί έθνος, μόνο αν υπάρχουν κοινά στοιχεία που ενώνουν τα μέλη του και δημιουργούν στην ψυχή τους τη συνείδηση του εθνικού «εμείς».
- **Προσθήκη:** ακόμα, επίσης, επιπλέον, πρόσθετα, εκτός από αυτό κτλ.
Π.χ. Ο ανεξέλεγκτος ιδιωτικός πλουτισμός και ακόμα η έλλειψη οικολογικής συνείδησης είναι ορισμένες από τις αιτίες καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος.
- **Σύγκριση:** παρά, απ' όσο, απ' ό,τι, συγκριτικά, σε σχέση κτλ.
Π.χ. Η άνοδος της μέσης θερμοκρασίας της γης είναι ταχύτερη απ' όσο προέβλεπαν αρχικά οι επιστήμονες.
- **Σκοπός:** για να, να (=για να), με σκοπό/ στόχο, επιδίωξη, προκειμένου να κτλ.
Π.χ. Οι δίκαιοι νόμοι μεσολαθούν στις κοινωνικές σχέσεις, για να αποτρέψουν την αυθαιρεσία και να οργανώσουν το συλλογικό βίο με αρχές κοινά αποδεκτές.
- **Συμπέρασμα:** ώστε, λοιπόν, άρα, επομένως, τελικά, συνεπώς, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, ανακεφαλαιώνοντας, επιλογικά, συμπερασματικά κτλ.
Π.χ. Ο λαϊκισμός είναι στην ουσία ένα αντιδημοκρατικό και αντιλαϊκό φαινόμενο που ευδοκμεί όταν ο λαός είναι απαίδευτος. Άρα, η μόνη απάντηση κατά του λαϊκισμού είναι η μόρφωση του λαού.

Νεοελληνική Γλώσσα / Σημειώσεις Θεωρίας

- **Ταξινόμηση/ διαίρεση:** αφενός- αφετέρου, απ' τη μια- απ' την άλλη κτλ.
Π.χ. Η χρήση του Διαδικτύου αφενός βοηθά στην διεκπεραίωση των εργασιών αφετέρου αποτελεί και τρόπο ψυχαγωγίας.
- **Χρονική σχέση/ σειρά:** όταν, αφού, καθώς, όποτε, μόλις, έως ότου, πριν από, κάθε φορά που, αρχικά, στη συνέχεια, πρώτα, ύστερα, μετά από λίγο, την ίδια στιγμή, ταυτόχρονα, παράλληλα κτλ.
Π.χ. Αρχικά, ένα από τα βασικότερα αίτια καταστροφής των μνημείων θεωρείται η έλλειψη συντήρησης και η εγκατάλειψή τους.

Η συνεκτικότητα

Η συνοχή, ακριβώς επειδή αφορά τη μορφή του κειμένου, δεν είναι αρκετή για να διασφαλίσει επαρκή αλληλουχία στο κείμενο. Γι' αυτό το λόγο, το κείμενο απαιτείται να έχει και συνεκτικότητα, νοηματική δηλαδή συγγένεια μεταξύ των επιχειρημάτων που παρατίθενται. Η συνεκτικότητα, με λίγα λόγια, αφορά την **εσωτερική ενότητα του κειμένου** και τη σχέση που υπάρχει μεταξύ των περιόδων του. Οι νοηματικές σχέσεις που εμφανίζονται συνήθως στα κείμενα είναι:

- Σχέση σύγκρισης/ αντίθεσης
- Σχέση αναλογίας
- Σχέση αιτίου- αποτελέματος
- Συμπέρασμα
- Επεξήγηση του προηγούμενου νοήματος
- Απάντηση σε προηγούμενη ερώτηση

Λιγότερο συχνά εμφανίζονται και οι εξής νοηματικές σχέσεις:

- Σχέση αιτιολόγησης
- Προϋπόθεση
- Χρονική σχέση
- Σχέση γενίκευσης
- Σχέση έμφασης
- Σχέση ταξινόμησης- διαίρεσης

Ο μαθητής, λοιπόν, προκειμένου να εντοπίσει στοιχεία συνεκτικότητας σε ένα κείμενο οφείλει να κατανοήσει τη σημασία των νοημάτων που υπάρχουν στα επιχειρήματα που παρατίθενται από το συγγραφέα, να προσπαθήσει, δηλαδή, να κατανοήσει το λόγο για τον οποίο παρουσιάζονται με τη συγκεκριμένη σειρά τα επιχειρήματα και με ποιον τρόπο η μία ιδέα οδηγεί στην άλλη.

ΣΤ. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

1. Αναφορική λειτουργία (κυριολεκτική, δηλωτική, λογική, πληροφοριακή): η γλώσσα λειτουργεί με λογικό τρόπο. Το μήνυμα αναφέρεται στον πραγματικό κόσμο ή στην αντίληψη που έχουμε για αυτόν. Σκοπός του πομπού με την αναφορική λειτουργία της γλώσσας είναι η πληροφόρηση.

Παράδειγμα: οι πολίτες οφείλουν να σέβονται τους δημοκρατικούς θεσμούς της κοινωνίας.

2. Ποιητική λειτουργία (μεταφορική, συνυποδηλωτική, συγκινησιακή): εκφράζει την ψυχική κατάσταση αυτού που μιλάει (πομπού). Σκοπός του είναι να προσελκύσει τον δέκτη. Τον ενδιαφέρει η μορφή του μηνύματος και λιγότερο η πληροφορία που φέρει το μήνυμα. Η ποιητική λειτουργία της γλώσσας αποβλέπει κυρίως στην αισθητική απόλαυση.

Παράδειγμα: πυξίδα για τον ασφαλή διάπλου ανάμεσα στη Σκύλα της εξατομίκευσης και τη Χάρυβδη της μαζοποίησης είναι η κοινωνικοποίηση του ανθρωπισμού.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

- **Ενεργητική σύνταξη** υπάρχει σε μια πρόταση, όταν το ρήμα είναι σε ενεργητική φωνή.

Με την ενεργητική σύνταξη **τονίζεται ο ρόλος του υποκειμένου που δρα.**

- **Παθητική σύνταξη** υπάρχει σε μια πρόταση, όταν το ρήμα βρίσκεται σε παθητική φωνή.

Με την παθητική σύνταξη **τονίζεται η ίδια η ενέργεια ή το αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου.** Το ποιητικό αίτιο παραλείπεται, όταν εννοείται εύκολα, είναι άγνωστο ή αποκρύπτεται η ταυτότητά του.

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΕ ΠΑΘΗΤΙΚΗ:

Το **υποκείμενο** γίνεται **ποιητικό αίτιο** ($Y \rightarrow \text{Π.Α.}$)

Το **αντικείμενο** γίνεται **υποκείμενο** ($A \rightarrow Y$)

Το **ρήμα ενεργητικής διάθεσης** γίνεται **ρήμα παθητικής διάθεσης διατηρώντας τον ίδιο χρόνο** ($P \text{ ενεργ. } \phi \rightarrow P \text{ παθ. } \phi$)

Νεοελληνική Γλώσσα / Σημειώσεις Θεωρίας

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΕ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ:

Το υποκείμενο γίνεται αντικείμενο ($Y \rightarrow A$)

Το ποιητικό αίτιο γίνεται υποκείμενο ($Π.Α. \rightarrow Y$)

Το ρήμα παθητικής διάθεσης γίνεται ρήμα ενεργητικής διάθεσης διατηρώντας τον ίδιο χρόνο (P παθ.φ. $\rightarrow$ P ενεργ. φ.)

Σημείωση:

Τα ρήματα που έχουν μόνο παθητική φωνή αντικαθίστανται από κάποιο συνώνυμο.

Παράδειγμα:

Οι πολίτες πρέπει να σέβονται τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Οι δημοκρατικοί θεσμοί πρέπει να γίνονται σεβαστοί από τους πολίτες.

Εφαρμογή (μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική)

Ο ίδιος ο άνθρωπος σφραγίζει την ιστορική του πορεία με πολέμους και
αγριότητες, θεοποιεί τα υλικά αγαθά και συντηρεί την αδικία και τις
ανισότητες.

$A \rightarrow Y$ P παθ.φ. $Y \rightarrow Π.Α.$
Η ιστορική πορεία του ανθρώπου σφραγίζεται από τον ίδιο με πολέμους
και αγριότητες, θεοποιούνται τα υλικά αγαθά και συντηρείται η αδικία
και οι ανισότητες.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

α' ενικό πρόσωπο: προσδίδεται αμεσότητα και ζωντάνια στο λόγο, η ανάπτυξη του κειμένου παίρνει υποκειμενικό χαρακτήρα, το ύφος γίνεται προσωπικό και ορισμένες φορές διαφαίνεται η διάθεση του υποκειμένου να προβεί σε μια προσωπική εξομολόγηση. (εξομολογητικός χαρακτήρας του κειμένου)

β' ενικό πρόσωπο: δημιουργία κλίματος οικειότητας και επικοινωνίας του πομπού με τον δέκτη (αναγνώστη). Υπάρχει ζωντάνια και αμεσότητα στο λόγο. Σε ορισμένα κείμενα που χρησιμοποιούν β' ενικό πρόσωπο υπάρχει διδακτικός τόνος.

γ' ενικό πρόσωπο: προσδίδεται αντικειμενικότητα και σοβαρότητα στο ύφος. Ο λόγος αποπροσωποποιείται. Ο τόνος του κειμένου είναι ουδέτερος.

α' πληθυντικό πρόσωπο: υπάρχει ζωντάνια και αμεσότητα στο λόγο, δημιουργείται κλίμα οικειότητας και επικοινωνίας του πομπού με τον δέκτη (αναγνώστη). Σε ορισμένες περιπτώσεις το θέμα αποκτά καθολικότητα και το εξεταζόμενο φαινόμενο παρουσιάζεται ως πρόβλημα που αφορά όλους.

β' πληθυντικό πρόσωπο: δημιουργία κλίματος οικειότητας και επικοινωνίας του πομπού με τον δέκτη (αναγνώστη). Υπάρχει ζωντάνια και αμεσότητα στο λόγο.

γ' πληθυντικό πρόσωπο: δημιουργείται αντικειμενικότητα στην έκφραση, επικρατεί το απρόσωπο ύφος.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΣΥΝΩΝΥΜΑ

Λέξεις που έχουν σχεδόν την ίδια σημασία.

Π.χ. αισθάνομαι- νιώθω

Άφιξη- ερχομός

ΑΝΤΩΝΥΜΑ

Λέξεις που έχουν αντίθετη σημασία.

Π.χ. πλησιάζω- απομακρύνομαι

Συμφωνία- διαφωνία

ΠΑΡΑΓΩΓΑ

Λέξεις που προέρχονται όχι απευθείας από τη ρίζα αλλά από το θέμα άλλης λέξης (ονόματος, ρήματος κ.λ.π.) με προσθήκη σε αυτό κατάληξης ή και προσφύματος*.

*πρόσφυμα= συλλαβή ή φθόγγος που προστίθεται στη θεματική ρίζα για την κλίση ή την παραγωγή μιας λέξης.

Π.χ. ρυθμός (θέμα: **ρυθμ-**): ρυθμικός, ρυθμίζω

ΣΥΝΘΕΤΑ

Λέξεις που σχηματίζονται από δυο ή περισσότερες λέξεις.

Π.χ. ευ+ ρυθμός: εύρυθμος

Μετά+ ρυθμίζω: μεταρρυθμίζω

ΟΜΟΡΡΙΖΑ

Λέξεις που έχουν κοινή ετυμολογική ρίζα.

Π.χ.: ρυθμός, ρυθμικός, ευρυθμία, μεταρρυθμίζω

ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

- 1. Τελεία:** σημειώνεται στο τέλος της περιόδου για να δηλώσει την ολοκλήρωση ενός νοήματος.
- 2. Θαυμαστικό:** σημειώνεται στο τέλος επιφωνηματικών προτάσεων και εκφράζει έντονες συναισθηματικές καταστάσεις:
 - έκπληξη
 - θαυμασμό
 - επιδοκιμασία
 - φόβο
 - λύπη
 - ειρωνεία
- 3. Παρένθεση:** περιέχει λέξεις ή φράσεις που διασαφηνίζουν, επεξηγούν και συμπληρώνουν τα λεγόμενα, αλλά θα μπορούσαν και να παραλειφθούν.
- 4. Ερωτηματικό:** σημειώνεται στο τέλος μιας ευθείας ερώτησης και φανερώνει:
 - απορία
 - ερώτηση
 - ειρωνεία
 - υπογραμμίζει τον αυτονόητο χαρακτήρα μιας ιδέας (ρητορική ερώτηση).
- 5. Εισαγωγικά:** περικλείουν τα λόγια κάποιου που μεταφέρονται αυτούσια, παροιμίες και ρητά, τίτλους βιβλίων, επιγραφές και λέξεις / φράσεις που:
 - δε χρησιμοποιούνται με το ακριβές νόημα τους (π.χ. μεταφορική χρήση μιας λέξης, περιορισμός και σχετικοποίηση του νοήματος της κτλ.)
 - χρωματίζονται με ειρωνική διάθεση
 - αποτελούν ειδικούς όρους
 - σημειώνονται εμφαντικά σε σχέση με τις άλλες.
- 6. Αποσιωπητικά:** συνοδεύουν φράσεις που έμειναν ανολοκλήρωτες λόγω συγκίνησης, ντροπής κτλ. ή φράσεις με ολοκληρωμένο νόημα που χρωματίζονται με έναν τόνο περιφρόνησης, ειρωνείας ή απειλής.
- 7. Παύλα:** χρησιμοποιείται για να δηλώσει την αλλαγή προσώπου σε έναν διάλογο.
- 8. Διπλή παύλα:** χρησιμεύει, όπως και η παρένθεση, για να περικλείσει παρέμβλητα νοήματα, που είναι όμως απαραίτητα για τη νοηματική πληρότητα του λόγου.
- 9. Διπλή τελεία:** σημειώνεται μπροστά από φράσεις άλλων που μεταφέρονται αυτούσιες (συνήθως στον ευθύ λόγο ή γνωμικά και παροιμίες) ή μπροστά από μια απαρίθμηση, μια ερμηνεία, ένα επακόλουθο.